

POMEN ŠTUDENTSKEGA DELA Z VIDIKA TRGA DELA IN USPEŠNOSTI ŠTUDIJA

dr. Tanja Kosi, Fakulteta za management Koper, Univerza na Primorskem
dr. Bojan Nastav, Fakulteta za management Koper, Univerza na Primorskem
dr. Janez Šušteršič, Fakulteta za management Koper, Univerza na Primorskem
UDK 331.5 (497.4)
JEL: J08, J21, J42, J44

Povzetek:

Obseg in vpliv študentskega dela v Sloveniji v članku prvič preverjamo s pomočjo relativno velikega vzorca na ravni posameznih napotnic. Najprej predstavljamo ugotovitve glede skupnega obsega študentskega dela z vidika delovnih ur in vrednosti ter glede obsega dela in zaslužkov posameznega študenta. Nato analiziramo potencial študentskega dela, da zaradi ugodnejše davčne in regulativne obravnave s trga dela izrinja nekatere druge skupine iskalcev zaposlitve. Čeprav je študentsko delo konkurenca določenim skupinam na trgu dela, pa gre hkrati pri slabi tretjini opravljenih del študentov za zahtevnejša strokovna dela, ki lahko tudi pozitivno vplivajo na zaposljivost študentov, ki jih opravljajo. Z vidika uspešnosti študija pa ugotavljamo, da je prehodnost nižja med študenti, ki delajo.

Ključne besede: študentsko delo, regulativa, trg dela, mladi, nekvalificirani, diplomanti

Abstract:

This article is the first analysis of student work in Slovenia based on a sample of individual-level data rather than a survey. The first part presents the overall scope of student work in terms of hours worked and income earned, as well as the distribution of hours worked and earnings at the individual level. The second part explores the possibility that student work, due to its preferential tax and regulatory treatment, contributes to the crowding out of some other groups of job-seekers from the labour market. Although students do compete with some other groups, the study finds that almost a third of all student work can be classified as work demanding some expert knowledge or skills. Work experience of this kind may well enhance the employability of graduates. Finally, the study suggests that working students are less successful in progressing to successive years of study than those who do not work.

Key words: student work, regulation, labor market, youth, unqualified workers, graduates

1. UVOD

Študentsko delo pomeni delo študentov in dijakov, ki se izvaja na podlagi študentskih napotnic oziroma s posredovanjem študentskih servisov.¹ Po svoji zasnovi je začasno in občasno in naj ne bi imelo značaja rednega dela. V takšni obliki naj ne bi motilo na eni strani samega procesa šolanja (študij naj bi ostal primarna »zaposlenost« študentov) in na drugi strani trga dela (predvsem segmenta mladih, ki so končali šolanje in iščejo prvo zaposlitev). Hkrati naj bi študentsko delo omogočalo šolajočim se mladim osebam pridobivanje delovnih izkušenj in pokrivanje dela stroškov šolanja, kar je verjetno glavni razlog, da študentsko delo uživa številne davčne in regulativne ugodnosti v primerjavi z drugimi oblikami zaposlitve.

Obstoječe raziskave analizirajo značilnosti in obseg študentskega dela na osnovi anketnih podatkov. Statistični urad RS (SURS) v okviru Ankete o delovni sili (ADS) na četrtni ravni ugotavlja delež aktivnih mladih med 15. in 24. letom starosti, ki opravljajo študentsko delo. Leta 2008 je po ADS študentsko delo opravljalo 32 odstotkov mladih. Med samimi študenti je ta delež seveda znatno višji in je v omenjeni starostni skupini v drugem četrtnetu leta 2008 znašal 82 odstotkov (SURS, ADS 2008).

Ignjatovič in Trbanc (2009, 44) na osnovi podatkov SURS ugotavljata, da je delež študentskega dela v delovno aktivni populaciji narasel z 0,9 odstotka leta 2000 na 3,7 odstotka leta 2008. Avtorja (ibid., 45) opozorita, da je po podatkih ADS povprečno trajanje študentskega dela v obdobju 2005–2008 občutno preseglodoločilazasnege in občasne dela. Po njunem mnenju študentsko delo ne opravlja le funkcije socialnega korektiva in pomoči študentom, ampak je hkrati anomalija, ki obremenjuje trg dela. Izpostavlja tudi problematiko podaljševanja

¹ Izraz »študentsko delo« uporabljamo kot skupni izraz za delo študentov in dijakov. Kadar govorimo samo o eni od teh skupin, pa govorimo o delu študentov oziroma o delu dijakov.

študentskega statusa mladih od 25. do 29. leta starosti z namenom podaljševanja možnosti opravljanja dela preko študentskega servisa. Ugotavljata, da ta skupina s študentskim delom nastopa tudi v poklicnih skupinah, kjer lahko izrabí strokovno znanje, pridobljeno s študijem, in s tem konkurira tudi mladim diplomantom.

Nekaj osnovnih statistik v zvezi z delom študentov ponudi tudi Anketna raziskava Evroštudent SI 2007, ki na vzorcu nekaj manj kot 2000 študentov analizira njihov socialno-ekonomski položaj. Avtorji raziskave ugotavljajo, da plačano delo v Sloveniji opravlja 65 odstotkov vseh študentov. Ta odstotek je pri starejših študentih višji kot pri mlajših. Če študijske obveznosti in delo obravnavamo kot aktivni čas študenta, iz raziskave izhaja, da študentje plačanemu delu v povprečju namenijo skoraj tretjino aktivnega časa. Preostali dve tretjini sta namenjeni obisku predavanj in vaj ter samostojnemu študiju.

Namen tega članka je s pomočjo agregatnih in individualnih podatkov o študentskem delu preveriti in dopolniti obstoječe ugotovitve o značilnostih in obsegu študentskega dela. V članku analiziramo potencialne vplive študentskega dela na različne segmente trga dela. Študentsko delo je namreč regulativno in fiskalno manj obremenjeno od drugih oblik dela, iz česar izhaja pogosta trditev, da s trga dela izrinja določene druge skupine. Po drugi strani pa mladim nudi možnost pridobivanja izkušenj in stikov s trgom dela, delodajalcem pa možnost preizkušanja potencialnega kadra, zato bi lahko tudi pozitivno vplivalo na zaposljivost študentov po končanem študiju. Poleg tega preverjamo tudi pogosto trditev, da študentsko delo zmanjšuje čas, namenjen študiju, in prehodnost v višji letnik.

Članek predstavlja izsledke prve večje raziskave, ki značilnosti študentskega dela ugotavlja na vzorcu individualnih podatkov izbranega študentskega servisa. Poleg uradnih podatkov Statističnega registra delovno aktivnih prebivalcev (SRDAP) in Ministrstva za delo, družino in socialne zadeve (MDDSZ) v raziskavi torej uporabljamo tudi podatke, ki smo jih pridobili od enega vodilnih študentskih servisov (v nadaljevanju: izbrani servis). Izbrani servis je posredoval dve bazi podatkov. Prva vsebuje podatke na agregatni ravni za skupno vrednost opravljenega študentskega dela (dela študentov in dijakov) prek tega servisa ter za število opravljenih delovnih ur po mesecih, ločeno glede na raven izobraževanja (dijak/študent), način šolanja (redni/izredni) in glede na šolo oziroma fakulteto. Druga baza vsebuje anonimizirane vzorčne podatke na mikro ravni – torej na ravni posamezne izplačane napotnice. Za vsako leto, za katerega so podatki na voljo v elektronski obliki (tj. od leta 2005 do 2008), je bil neodvisno izbran naključni vzorec 1.500 študentov. Nadalje, za vsakega študenta, ki je zajet v vzorec v katerem koli letu, so bili v bazo vključeni njegovi podatki za vsa leta, ko je delal (torej ne samo za tisto leto, v katerem je bil izvirno zajet v vzorec). O reprezentativnosti vzorca za celotno

populacijo študentov, ki delajo, lahko sklepamo iz pomena izbranega servisa na trgu študentskega dela. Tržni delež izbranega servisa je bil v obdobju 2006 do 2009 na ravni med 45 in 55 odstotki, leta 2005 pa je bil še precej nižji (pod 20 odstotki).

Struktura članka je sledeča. Po uvodu v drugem poglavju na kratko predstavljamo institucionalno ureditev področja študentskega dela. V tretjem poglavju ponazarjamo obseg študentskega dela glede na vrednost in opravljene delovne ure ter njegov pomen z vidika celotnega gospodarstva. Prikazujemo tudi porazdelitev zaslužkov in opravljenih delovnih ur posameznih študentov v enem letu. V četrtem poglavju analiziramo vplive študentskega dela na trg dela, tako z vidika konkurence drugim skupinam kot tudi z vidika pridobivanja delovnih izkušenj. V petem poglavju primerjamo prehodnost študentov, ki delajo prek študentskega servisa, s statističnimi podatki o prehodnosti celotne populacije. V zadnjem poglavju povzemamo glavne ugotovitve.

2. INSTITUCIONALNA UREDITEV ŠTUDENTSKEGA DELA²

Osebe, ki lahko opravljajo študentsko delo, opredeljuje 6. b člen *Zakona o zaposlovanju in zavarovanju za primer brezposelnosti* (ZZZPB). Študentsko delo lahko opravljajo dijaki, ki so že dopolnili 15 let, in udeleženci izobraževanja odraslih, ki so mlajši od 26 let in se izobražujejo po javno veljavnih programih osnovnega, poklicnega, srednjega in višjega strokovnega izobraževanja (sem spadajo tudi študenti). Jeseni leta 2006 je na tem področju prišlo do dveh pomembnih sprememb: (i) študentje, ki imajo status t. i. pavzerjev, nimajo več možnosti dela prek študentskega servisa; (ii) pravico dela prek servisov so dobili tudi t. i. izredni dijaki, to je udeleženci izobraževanja odraslih, ki se izobražujejo po javno veljavnih programih osnovnošolskega, poklicnega, srednjega in višjega strokovnega izobraževanja in so mlajši od 26 let.

Skladno s trenutno ureditvijo študent oz. dijak od svojega zaslužka ne plača nobenih prispevkov za socialno zavarovanje. Prav tako ne plača dohodnine, če njegovi dohodki ne presežejo z zakonom predpisane posebne olajšave za dohodke iz študentskega dela. Vendar pa višina lastnih dohodkov študentov oz. dijakov znižuje upravičenost staršev do nekaterih transferjev, npr. do otroškega dodatka. Poleg posebne olajšave za študentsko delo študentu pripada tudi splošna osebna dohodninska olajšava, vendar le, če je mlajši od 26 let in ga nihče ne prijavi kot vzdrževanega družinskega člana. Ker večino študentov in dijakov eden od staršev uveljavlja kot vzdrževane člane, pri izračunih davčne

² V letu 2010 je potekala intenzivna razprava o ureditvi študentskega dela v okviru predlaganega zakona o malem delu. Članek se nanaša na obdobje pred sprejemom nove zakonodaje.

obremenitve dohodkov iz naslova študentskega dela predpostavljamo, da jim splošna dohodninska olajšava ne pripada. Z letom 2007 je bila višina olajšave za študentsko delo izenačena z zneskom osebne splošne olajšave, kar je pomenilo njeno znižanje za kar 45 odstotkov. Ker se pri izračunu davčne obveznosti upošteva tudi 10 odstotkov normiranih stroškov, je dejanski znesek neobdavčenega študentskega dohodka nekoliko višji (3.390 evrov v letu 2009).

Glavna fiskalna dajatev od študentskega dela je koncesijska dajatev, ki jo študentski servis zaračuna podjetju, ki najame študenta oz. dijaka (t.j. delodajalcu). Splošna koncesijska dajatev je bila leta 2006 s spremembami Zakona o zaposlovanju in zavarovanju za primer brezposelnosti dvignjena z 10 na 12 odstotkov. Poleg tega se od leta 2003 plačuje še dodatna koncesijska dajatev v višini 2 odstotkov za financiranje izgradnje dijaških in študentskih domov in za izboljšanje študijskih pogojev na univerzah.

Čeprav je na trgu posredovanja študentskega dela precej konkurence (leta 2009 je imelo koncesijo za posredovanje študentskega dela 48 organizacij), država v *Pravilniku o pogojih za opravljanje dejavnosti agencij za zaposlovanje* predpisuje višino priznanih stroškov oziroma plačila za posredovanje. To plačilo je določeno v odstotku od splošne koncesijske dajatve. Od julija 2007 je delež posrednika 37,5 odstotka koncesijske dajatve; preračunano to pomeni 4,5 odstotka neto vrednosti študentskega dela. Nadaljnjih 4,5 odstotka neto vrednosti študentskega dela pripada študentski organizaciji Slovenije (ŠOS), preostale 3 odstotke pa gre v Javni sklad za razvoj kadrov in štipendij.

Delodajalec poleg koncesije plača še prispevek za zdravstveno zavarovanje, ki ga v pavšalnem znesku določi skupščina Zavoda za zdravstveno zavarovanje Slovenije (ZZZS). Študentski servisi morajo iz svojega zaslužka (iz dela koncesije, ki jim pripada) plačati tudi prispevek za pokojninsko in invalidsko zavarovanje. Plačuje se enkrat letno za vsakega študenta, ki opravlja delo prek servisa, in sicer v pavšalnem znesku, ki ga določi skupščina zavoda za pokojninsko in invalidsko zavarovanje. Čeprav se višina obeh prispevkov vsako leto poveča, pa je v primerjavi s siceršnjo prispevno stopnjo delodajalcev pri redno zaposlenih še vedno nizka.³

Študentsko delo je občutljivo na davčne in regulativne spremembe. To kažejo izkušnje iz leta 2005, ko je novi zakon o dohodnini zmanjšal višino neobdavčenih zaslužkov študentov za 25 odstotkov. Uvedel je tudi plačevanje akontacije dohodnine od vseh izplačil za opravljeno delo na podlagi študentske napotnice ne glede na njihovo višino, kar pa je veljalo le do sredine

leta. O močnem vplivu teh sprememb lahko sklepamo iz podatkov MDDSZ, ki kažejo, da je bila v letu 2005 realna vrednost zaslužkov študentov za 27,5 odstotka nižja kot leto pred tem.

3. POMEN ŠTUDENTSKEGA DELA Z VIDIKA VREDNOSTI IN ŠTEVILA OPRAVLJENIH UR

Vrednostni obseg študentskega dela

Agregirani mesečni podatki izbranega študentskega servisa nam omogočajo, da za obdobje 2005–2009 pogledamo raven in strukturo zaslužkov dijakov in študentov preko študentskih servisov glede na status in raven izobraževanja⁴. Tabela 1 prikazuje, da je ocenjena vrednost del preko študentski servisov na državni ravni v letu 2008 znašala okrog 340 milijonov evrov. Spričo gospodarske krize so dijaki in študenti v letu 2009 zaslužili za 6,4 odstotkov manj kot v letu prej. Med letoma 2005 in 2008 je nominalna vrednosti študentskega dela v poprečju naraščala za 17,1 odstotka letno.⁵

Deleži zaslužkov rednih dijakov ter rednih in izrednih študentov v skupni letni vrednosti del opravljenih preko študentski servisov so dokaj stabilni. Presenetljivo je zlasti znatno povečevanje deleža zaslužka izrednih dijakov v celotnem zaslužku (na skoraj 10 odstotkov v letu 2009). Redni in izredni dijaki skupaj so tako v letih 2008 in 2009 zaslužili že 29 odstotkov vseh plačil za »študentsko« delo.

Poglejmo, kaj predstavljene številke pomenijo v kontekstu slovenskega gospodarstva. Ocenjene mesečne vrednosti celotnega študentskega dela na ravni države smo »obrutili« s koncesijskimi dajatvami, z davkom na dodano vrednost (DDV) in zdravstvenim prispevkom. Tako smo dobili bruto vrednost študentskega dela v posameznem mesecu. S pomočjo podatkov o opravljenih urah dela v posameznem mesecu smo izračunali povprečne bruto urno postavke v posameznem mesecu. Povprečno letno bruto urno postavko študentskega dela smo izračunali tako, da smo povprečne urne postavke na mesečni ravni tehtali z opravljenimi urami dela v posameznem mesecu.

⁴ Na voljo smo imeli mesečne podatke o znesku neto izplačil preko izbranega študentskega servisa in o številu delovnih ur, opravljenih preko tega servisa. Na osnovi ocenjenega tržnega deleža izbranega študentskega servisa smo te podatke preračunali na agregatno raven, t.j. raven države. Tako smo dobili ocene mesečnih vrednosti neto izplačil in števila opravljenih delovnih ur preko vseh študentskih servisov.

⁵ Iz podatkov o zbranih koncesijskih dajatvah lahko ocenimo, da je bila skupna vrednost študentskega dela najvišja v letu 2004 (tudi nekoliko višja kot leta 2008), nato pa je v letu 2005 močno upadla, verjetno predvsem zaradi takratnih sprememb pri davčni obravnavi in poročanju o študentskem delu. V tabeli prikazujemo podatke samo za leta, za katera razpolagamo z vzorcem in so zato izračunani na enak način.

³ V letu 2009 je mesečni prispevek za zdravstveno zavarovanje znašal 4,27 evra za vsakega študenta, ki je tisti mesec opravljal delo prek servisa, letni pavšal za pokojninsko zavarovanje pa je znašal 8,79 evra na študenta.

Tabela 1: **Letno gibanje nominalne vrednosti opravljenega dela dijakov in študentov glede na status v tisoč evrih**

Leto	Skupaj	Dijaki		Študentje		
		Redni	Izredni	Redni	Izredni	Pavzerji
2005	211.249 (100 %)	44.955 (21 %)	351 (0 %)	121.200 (57 %)	26.965 (13 %)	17.778 (8 %)
2006	233.386 (100 %)	43.463 (19 %)	2.737 (1 %)	147.600 (63 %)	28.892 (12 %)	10.694 (5 %)
2007	256.355 (100 %)	60.670 (24 %)	9.781 (4 %)	148.800 (58 %)	35.524 (14 %)	1.580 (1 %)
2008	339.443 (100 %)	75.235 (22 %)	23.294 (7 %)	194.400 (57 %)	46.514 (14 %)	0 ¹ (0 %)
2009	317.721 (100 %)	59.658 (19 %)	31.458 (10 %)	181.200 (57 %)	45.405 (14 %)	0 (0 %)

Vir: izbrani servis, lastni preračuni.

Opomba: ¹Pavzerji so imeli v decembru 2008 eno izplačilo v višini dobrih 800 evrov, kar je zanemarljivo in bomo izpustili iz nadaljnje analize oziroma interpretacije.

Za primerjavo s celotnim gospodarstvom je v Tabeli 2 prikazana obrutena masa izplačanih plač za proučevano obdobje. Obrutena masa izplačanih plač pomeni celotno vrednost izplačanih (bruto) plač, ki smo ji dodali prispevke delodajalcev (16,1 % bruto plače) in plačane davke na izplačane plače. Na podlagi povprečnih bruto plač, ki smo jih dodatno obrutili, smo preko števila delovno aktivnega prebivalstva dobili obseg obrutene mase izplačanih plač. S to primerjavo lahko tudi odstotkovno (zadnji stolpec tabele) primerjamo vrednost študentskega dela oziroma njegov strošek s stroškom dela v celotnem gospodarstvu. Izkaže se, da je študentsko delo po svoji vrednosti le majhen del celotnega trga dela: zgolj okoli 2 odstotka. Vendar se njegov delež povečuje, kar je rezultat rasti tako urne postavke kot skupnega števila opravljenih delovnih ur v proučevanem obdobju.

Obseg študentskega dela glede na opravljene ure dela

V letu 2008 so študenti in dijaki skupaj opravili skoraj 7,5 milijona delovnih ur. Povprečna letna rast števila opravljenih delovnih ur študentskega dela v obdobju od 2005 do 2008 je bila 9,4 odstotka, kar je bistveno manj od rasti vrednosti študentskega dela v enakem obdobju. To

kaže na rast (povprečne) urne postavke v tem obdobju. V letu 2009 pa je sledil padec števila delovnih ur za skoraj 20 odstotkov glede na prehodno leto. Struktura obsega dela glede na opravljene ure po skupinah dijakov in študentov se ne razlikuje pomembno od strukture vrednosti študentskega dela.

Vsebinsko gledano je celoten obseg študentskega dela bolj ustrezno prikazati preračunano v število zaposlitev za polni delovni čas (*angl: FTE – full time equivalent*) kot s številom oseb, ki delajo. Zato smo agregatne ure dela prek študentskega servisa preračunali v število polnih zaposlitev, pri čemer smo uporabili podatke o dejanskem številu delovnih ur polno zaposlene osebe po posameznih mesecih. Tako izračunani kazalnik imenujemo število študentov v polni zaposlitvi. Na podlagi teh podatkov študentsko delo po obsegu lažje umestimo v makroekonomske okvire.

Podatke o številu polnih zaposlitev, ki jih predstavlja študentsko delo, v tabeli 4 primerjamo s številom polnih zaposlitev v celotnem gospodarstvu. Za izračun slednjega uporabimo podatke iz ADS, ki izražajo število dejansko opravljenih ur dela v gospodarstvu ne glede na to, ali je oseba zaposlena za krajši ali polni delovni čas. Podobno kot smo storili za obseg študentskega dela, te ure preračunamo na število polnih zaposlitev (FTE),

Tabela 2: **Bruto strošek študentskega dela in obrutena masa izplačanih plač celotnega dela v evrih za obdobje 2005–2008**

Leto	Bruto strošek študentskega dela	Obrutena masa izplačanih plač	Razmerje študentsko delo / celotno delo
2005	243.598.477	13.612.849.727	1,79
2006	269.183.402	14.386.801.737	1,87
2007	302.200.599	15.677.065.410	1,93
2008	398.794.040	17.274.490.220	2,31

Vir: izbrani servis, lastni preračuni, SRDAP.

Tabela 3: Letno gibanje opravljenih ur dela dijakov in študentov glede na status (v 000 ur)

Leto	Skupaj	Dijaki		Študentje		
		Redni	Izredni	Redni	Izredni	Pavzerji
2005	56.992 (100 %)	12.800 (22 %)	85 (0 %)	31.801 (56 %)	7.304 (13 %)	5.002 (9 %)
2006	63.010 (100 %)	12.874 (20 %)	754 (1 %)	38.728 (61 %)	7.762 (12 %)	2.892 (5 %)
2007	63.122 (100 %)	15.911 (25 %)	2.513 (4 %)	35.794 (57 %)	8.356 (13 %)	549 (1 %)
2008	74.579 (100 %)	17.873 (24 %)	5.285 (7 %)	41.646 (56 %)	9.776 (13 %)	0 ¹ (0 %)
2009	60.203 (100 %)	12.468 (21 %)	6.365 (11 %)	33.079 (55 %)	8.291 (14 %)	0 (0 %)

Vir: izbrani servis, lastni preračuni.

Opomba: ¹Pavzerji so imeli v decembru 2008 eno izplačilo v višini dobrih 800 evrov, kar je zanemarljivo in bomo izpustili iz nadaljnje analize oziroma interpretacije.

kar imenujemo število polnih zaposlitev v celotnem gospodarstvu.

Izračuni kažejo, da je študentsko delo v obdobju 2005–2008 predstavljalo okoli 4 odstotke celotnega opravljenega števila delovnih ur v gospodarstvu. Gledano po številu opravljenih delovnih ur je torej relativni obseg študentskega dela precej večji kot vrednostno, vendar pa ni opaziti trenda naraščanja (primerjaj tudi Tabela 2).

V tabeli 5 prikazujemo delež študentskega dela, izraženega v FTE, v celotnem aktivnem prebivalstvu ter

posebej v aktivnem prebivalstvu mladih do 30 let (saj so slednji tudi osnova za izračun stopnje brezposelnosti mladih). Slednjo primerjavo smo izbrali zato, ker gre za segment trga dela, ki je najbližje študentskemu delu.

Razvidno je, da študentje v polni zaposlitvi (prek študentskega servisa) pomenijo vse večji delež aktivnega mladega prebivalstva (porast s 13,6 na 18,5 odstotka). Delež študentov v polni zaposlitvi v aktivnih mladih je vse prej kot zanemarljiv, še posebej, če ga primerjamo s stopnjo brezposelnosti mladih (zadnji stolpec Tabele 5). Brezposelni mladi so namreč tiste mlade osebe,

Tabela 4: Celotno število dejansko opravljenih ur študentskega in celotnega dela za posamezno leto v obdobju 2005–2008

Leto	Ure študentskega dela	Ure dela v gospodarstvu	Odstotek študentskega dela glede na delo v gospodarstvu
2005	56.991.995	1.460.413.310	3,90
2006	63.009.928	1.450.251.524	4,34
2007	63.122.170	1.685.151.369	3,75
2008	74.579.491	1.735.178.243	4,30

Vir: izbrani servis, lastni preračuni, SURS (2009a).

Tabela 5: Primerjava študentskega dela z aktivnim prebivalstvom v odstotkih

Leto	Delež študentskega dela v aktivnem prebivalstvu	Delež študentskega dela v aktivnem prebivalstvu mladih	Stopnja brezposelnosti mladih
2005	3,0	13,6	17,2
2006	3,3	15,6	15,3
2007	3,3	15,8	11,0
2008	3,8	18,5	8,7
2009	3,1	-	-

Vir: izbrani servis, lastni preračuni, SURS (2009a).

ki aktivno iščejo delo in se zato najbolj neposredno srečujejo s konkurenco študentskega dela. Opazen je sicer izrazito padajoči trend stopnje brezposelnosti mladih (ki je izračunana kot delež brezposelnih mladih v aktivnih mladih) do leta 2008.

Porazdelitev delovnih ur in zaslužkov iz dela študentov

Vzorec individualnih podatkov o delu študentov nam omogoča, da ocenimo porazdelitev delovnih ur, ki jih v enem letu opravi posamezni študent, in letnih zaslužkov posameznih študentov. Prikazane porazdelitve se nanašajo samo na študente (torej smo iz vzorca izločili dijake). Pri tem predpostavljamo, da posamezni študent dela samo prek izbranega servisa, kar je do določene mere nerealistična predpostavka in lahko pomeni,

da so naše ocene povprečnega števila delovnih ur ali zaslužkov nekoliko podcenjene. Vendar pa podatkov o tem ali oziroma v kolikšni meri so študenti iz našega vzorca delali še prek drugih servisov, žal nimamo. Glede na visok tržni delež izbranega servisa pa ta težava verjetno ni tolikšna, da bi bistveno vplivala na veljavnost (in reprezentativnost) naših ugotovitev.

Tabela 6 prikazuje povprečno število ur dela na leto za dodiplomske in poddiplomske študente po vrsti študija (redni, izredni, pavzer) in po letnikih študija. Najprej lahko ugotovimo, da izredni študent v povprečju dela veliko več od rednega (na dodiplomski ravni kar za 48,2 odstotka več). Druga ugotovitev je, da poddiplomski študentje v povprečju na letni ravni delajo več ur kot študentje dodiplomskega študija. Razlika je očitna predvsem pri rednih študentih. Tukaj je treba izpostaviti, da je velika večina vseh študentov, ki so zajeti v

Tabela 6: Povprečno število ur dela na leto po letnikih za dodiplomske in poddiplomske študente¹

Letnik	Dodiplomski študij				Poddiplomski študij			
	redni	izredni	pavzer	skupaj	redni	izredni	pavzer ²	skupaj
1. letnik	444	659	553	484	569	615	397	583
2. letnik	500	934	487	570	565	834	334	642
3. letnik	515	891	534	559	487	1427	211	578
4. letnik	528	659	356	535	633	628	-	633
Absolvent	667	729	547	667	683	647	305	644
Skupaj	523	775	536	555	582	714	309	611

Vir: izbrani servis, lastni preračuni.

Opombe: ¹Število opazovanj na letni ravni za dodiplomske študente je 13.973. Število opazovanj na letni ravni za poddiplomske študente je 374. ²Zaradi omejenega števila opazovanj za to kategorijo podatki niso zanesljivi.

Tabela 7: Gibanje povprečnega, najmanjšega in največjega letnega števila ur dela ter standardnega odklona, mediane in 9. decila letnih ur dela študenta

Leto	Povprečje	Standardni odklon	Mediana	9. decil	Min	Maks
2005	436,6	463,4	260,0	1.161,0	1	3.520
2006	548,5	659,3	397,9	1.237,0	1	28.164
2007	530,3	637,9	389,2	1.218,1	1	26.068
2008	566,3	606,3	428,1	1.289,0	1,6	21.295

Vir: izbrani servis, lastni preračuni.

Tabela 8: Gibanje povprečnega, najmanjšega in največjega letnega zaslužka (neto) posameznega študenta v evrih ter standardnega odklona, mediane in 9. decila letnega zaslužka študenta

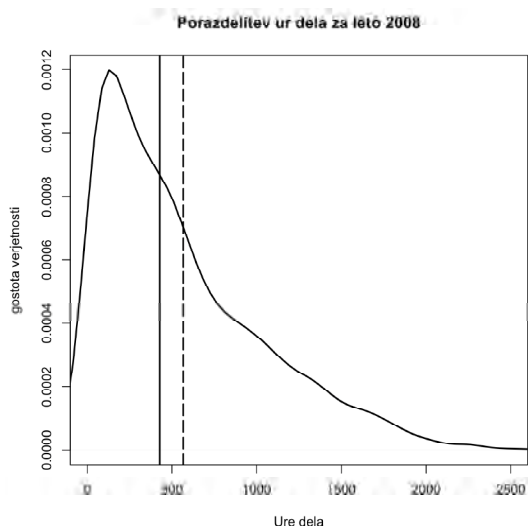
Leto	Povprečje	Standardni odklon	Mediana	9. decil	Min	Maks
2005	1.682	1.863	986	4.512	6,2	26.628
2006	2.173	1.903	1.634	4.880	6,6	14.450
2007	2.288	2.032	1.737	5.177	6,3	17.458
2008	2.705	2.368	2.100	6.017	8,4	18.169

Vir: izbrani servis, lastni preračuni.

našem vzorcu in delajo preko študentskega servisa, dodiplomskih študentov (v bazi preoblikovani na letno raven se na podiplomske študente nanaša le okrog 2,7 odstotka opazovanj). Zaradi omejenega števila opazovanj za pavzerje na podiplomskem študiju podatki v tej kategoriji niso zanesljivi.

V Tabeli 7 prikazujemo osnovne značilnosti porazdelitve povprečnega letnega števila delovnih ur študentov v celotnem opazovanem obdobju. Slika 1 prikazuje ocenjeno porazdelitev števila delovnih ur, ki jih je v letu 2008 opravil posamezni študent, ki je delal prek študentskega servisa. V povprečju je študent v letu 2008 delal 566 ur. Vendar izrazito velik standardni odklon in visoke ekstremne vrednosti kažejo, da povprečje ni dober reprezentant značilnosti populacije. Če namesto iz povprečja izhajamo iz mediane, lahko ugotovimo, da je običajna delovna obremenitev študenta 428 ur letno, kar ob predpostavki enakomernega dela tekom leta pomeni okrog 8 ur tedensko. Takšna obremenitev je še združljiva z rednim študijem, ki naj bi po bolonjskih načelih zahteval obremenitev študenta v obsegu polnega delovnega časa, t. j. na ravni 40 ur tedensko.

Slika 1: **Porazdelitev števila ur dela študentov v letu 2008**

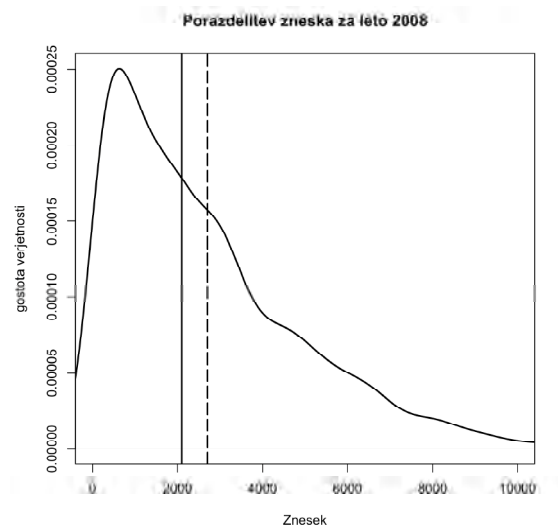
Vir: izbrani servis, lastni preračuni, SURS (2009a).

Opomba: Leva navpična črta označuje mediano porazdelitve, desna navpična (črtkana) črta pa aritmetično sredino.

V Tabeli 8 prikazujemo nekaj osnovnih značilnosti letnega zaslužka posameznega študenta v proučevanem obdobju. Opaziti je, da se je povprečni letni zaslužek študenta v opazovanem obdobju povečal kar za 60 odstotkov oziroma v povprečju za 17,2 odstotka letno, pri čemer so med leti opazna velika nihanja. Za primerjavo, letna minimalna (bruto) plača je bila v tem obdobju okoli 6.000 evrov (v letu 2008 6.800 evrov), kar

pomeni, da v povprečju študent zasluži okoli tretjino minimalne plače.

Slika 2: **Porazdelitev neto zaslužkov študentov v letu 2008**

Vir: izbrani servis, lastni preračuni, SURS (2009a).

Opomba: Leva navpična črta označuje mediano porazdelitve, desna navpična (črtkana) črta pa aritmetično sredino.

Tudi porazdelitev letnih zaslužkov, ki jo prikazuje slika 2, je močno asimetrična v desno, njen standardni odklon pa je le malo manjši od povprečne vrednosti. Mediana letnih neto zaslužkov študentov je v letu 2008 znašala 2.100 evrov (oziroma v povprečju slabih 200 evrov mesečno). Meja 9. decila je bila pri 6.017 evrih, kar pomeni, da so bili izjemno visoki zaslužki sorazmerno redki, saj je več kot toliko zaslužilo le 10 odstotkov študentov.

Povprečna urna postavka študentskega dela

Povprečno urno postavko študentskega dela smo izračunali iz podatkov o znesku nakazil po razredih glede na višino urne postavke, in sicer kot tehtano povprečje, kjer smo kot uteži vzeli vrednost nakazil v posameznem razredu. Pri tem smo iz takšnega izračuna izpustili tista izplačila, kjer urne postavke ni bilo opredeljene (t. i. pavšalna nakazila).⁶ Najprej smo izračunali povprečne urne postavke posameznih skupin (redni in izredni dijaki, redni, izredni študenti in pavzerji). Nato smo izračunali še povprečno urno postavko celotnega študentskega dela, in sicer kot tehtano povprečje urnih postavk posameznih skupin, kjer smo kot uteži uporabili

⁶ Urne postavke so bile razdeljene v deset razredov s širino 1 evro in tri dodatne razrede (10–15, 15–20 in nad 20 evrov). Vrednost nakazil v najvišjih treh razredih je bila manjša kot 2,5 odstotka vseh nakazil. Vrednost nakazil, kjer urna postavka ni bila navedena, je bila med 18,5 in 20,5 odstotka.

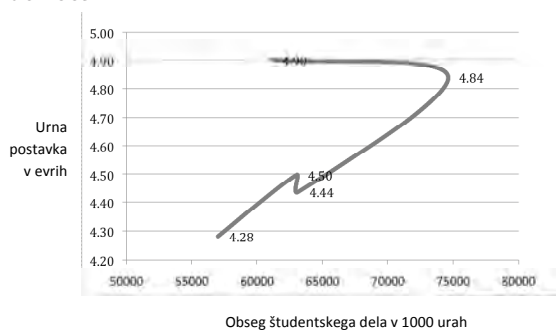
obseg letno opravljenih ur dela posamezne skupine. Tako dobimo sliko, ki jo prikazuje Tabela 9.

V celotnem obdobju od 2005 do 2009 se je povprečna bruto urna postavka študentskega dela povečala za 14,5 odstotka. Če gibanje urne postavke primerjamo z rastjo povprečne nominalne bruto plače vseh zaposlenih, ugotovimo, da je bila dinamika gibanja stopenj rasti plač in urnih postavk študentskega dela podobna. Ob tem pa je bilo skupno povišanje povprečne bruto plače precej večje, saj se je v opazovanem obdobju povečala za 24,3 odstotka.

Zanimiva je tudi primerjava povprečnih urnih postavk različnih skupin. Študentje so v povprečju za okrog 10 odstotkov bolje plačani kot dijaki, kar je razumljivo glede na njihovo višjo usposobljenost, se pa ta razlika z leti zmanjšuje. Poleg tega je delo rednih dijakov izrazito sezonsko obarvano, kar pomeni, da dijaki v največji meri delajo v poletnih mesecih, ko dodatna ponudba na trgu študentskega dela zniža urno postavko. Zanimivo je tudi, da so izredni dijaki in študentje nekoliko (okoli 3 do 5 odstotkov) slabše plačani od rednih.

Slika 3 prikazuje povezavo med številom opravljenih ur študentskega dela in ponderirano povprečno urno postavko. Za obdobje do leta 2008 lahko iz grafa sklepamo, da je bil vzrok poviševanja urne postavke predvsem rastoče povpraševanje po študentskem

Slika 3: Število opravljenih ur študentskega dela in povprečna urna postavka po letih v obdobju 2005 do 2009

Vir: izbrani servis, lastni preračuni.

delu v posameznih letih (2006 in 2008), medtem ko se dejavniki, ki vplivajo na ponudbo dela študentov (to je na lego ponudbene krivulje), niso bistveno spreminjali. V letu 2009 se je zaradi gospodarske krize močno zmanjšalo povpraševanje po študentskem delu, očitno pa se je nekoliko zmanjšala tudi ponudba, se pravi pripravljenost študentov in dijakov za opravljanje dela ob obstoječi urni postavki, kar je omogočilo, da cena študentskega dela ni padla, se je pa v toliko večji meri zmanjšal njegov obseg.

4. POMEN ŠTUDENTSKEGA DELA Z VIDIKA TRGA DELA

Stroškovna konkurenčnost študentskega dela

Videli smo že, da študentsko delo predstavlja pomemben del celotne aktivne populacije mladih. V tem poglavju najprej primerjamo strošek študentskega dela za delodajalca s stroškom dela redno zaposlene osebe, na čemer temelji teza, da študentje s trga dela izrinjajo nekatere druge skupine. Imamo podatke o izplačilih dijakom in študentom, kar predstavlja njihov neto prihodek. Če te vrednosti obrutimo s koncesijskimi dajatvami, z davkom na dodano vrednost (DDV) in zdravstvenim prispevkom, dobimo celoten strošek, ki ga za podjetje predstavlja študentsko delo. V letih 2005 in 2006 je znesek obrutitve znašal 15,3 odstotka od vrednosti (neto) zaslужka študenta, v letih 2007 in 2008 pa 17,7 odstotka.

Ker imamo tako oceno o bruto izplačilih dijakom in študentom kot oceno opravljenega števila ur študentov in dijakov na državni ravni, lahko izračunamo povprečno urno bruto postavko študentskega dela. Sedaj lahko primerjamo povprečni bruto urni postavki študentskega dela in dela redno zaposlenih. V primeru zaposlenih povprečno mesečno bruto plačo najprej še dodatno obrutimo za prispevke delodajalcev (16,1 % od bruto plače) ter prištejemo še povprečno vrednost davka na izplačane plače na zaposlenega. Za alternativno primerjavo smo vzeli še podatek o bruto minimalni plači in jo tudi obrutili za prispevke delodajalcev. Obruteno

Tabela 9: Povprečne urne postavke po letih in skupinah za proučevano obdobje v evrih

Leto	Tehtano povprečje	Dijaki		Študentje		
		Redni	Izredni	Redni	Izredni	Pavzerji
2005	4,28	3,88	4,47	4,45	4,11	4,49
2006	4,50	4,20	3,67	4,67	4,29	4,31
2007	4,44	4,20	3,93	4,60	4,36	4,29
2008	4,84	4,62	4,46	5,00	4,78	0,00
2009	4,90	4,71	4,59	5,05	4,84	0,00

Vir: izbrani servis, lastni preračuni.

bruto mesečno plačo delimo s številom delovnih ur na mesec (odvisno od meseca, od 160 do 184 ur mesečno), da dobimo povprečno urno postavko delavca s povprečno oziroma minimalno plačo. Na letno raven smo mesečne povprečne bruto urne postavke preračunali s tehtanjem s številom delovnih ur v posameznem mesecu.

Tabela 10 kaže, da so študentje lahko močna konkurenca na trgu dela, saj njihovo povprečno plačilo za podjetje predstavlja zgolj okoli 55 odstotkov stroška povprečno plačanega delavca. Vendar pa hkrati vidimo, da študentje v povprečju z vidika stroškov dela niso konkurenčni zaposlenim, ki delajo za minimalno plačo.⁷ Ta ugotovitev je delno tudi odraz tega, da študentje ne opravljajo (samo) del, ki ne zahtevajo kvalifikacije in so plačana po minimalni plači, zato povprečna višina urne postavke študentov vključuje tudi boljše plačana dela.

Tabela 10: Razmerje med povprečno bruto urno postavko študentskega ter povprečno bruto urno postavko celotnega dela in dela za minimalno plačo za obdobje 2005–2008

Razmerje povprečnih bruto urnih postavk		
Leto	študentsko delo / celotno delo	študentsko delo / minimalna plača
2005	53,1	128,1
2006	51,0	123,4
2007	54,4	135,4
2008	57,2	141,1

Vir: izbrani servis, lastni preračuni, SURS (2009a).

Ob teh primerjavah je treba opozoriti, da stroškovna konkurenčnost ni edini dejavnik odločitve delodajalca o zaposlitvi študenta ali druge osebe. Prvič, študentsko delo je kljub višjemu strošku od minimalne plače lahko konkurenčno zaradi večje fleksibilnosti pri zaposlovanju: ko delodajalec potrebuje delo na zelo kratek rok, je fleksibilnost (kljub višjim stroškom) lahko odgovor. Drugič, študentsko delo je kljub bistveno nižjemu strošku lahko nekonkurenčno na delovnih mestih, kjer se pričakuje stalnost in dolgoročni angažma zaposlenega. Tretjič, primerjave stroškov, iz tabele 10, so narejene s plačami, ki so najbolj obremenjen način plačila zaposlenih. Obstaja tudi nekaj drugih oblik začasnega dela, ki so fiskalno manj obremenjene od plač (npr. plačila prek delovnih ali avtorskih pogodb, plačila samostojnim podjetnikom) ali pa so z vidika prožnosti zaposlovanja manj toge od zaposlitve za nedoločen čas (npr. zaposlitev za določen čas, predvsem pa zaposlovanje prek agencij za posredovanje dela). V primerjavi s temi oblikami dela je konkurenčnost študentskega dela manjša.

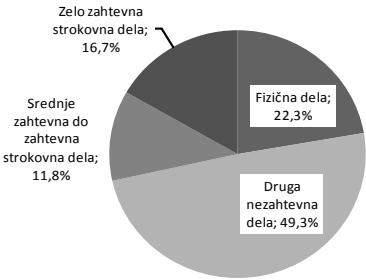
⁷ Leta 2010 sprejeti zakon je bruto minimalno plačo povišal za 22,9 odstotka. Če bi bruto urna postavka študentskega dela ostala nespremenjena, bi to pomenilo, da bi bilo delo študentov za delodajalce v povprečju samo še za 14,8 odstotka (in ne več za 41,1 odstotka) dražje od dela prejemnikov minimalne plače.

Študentsko delo in pridobivanje delovnih izkušenj

Preveriti želimo tudi trditev, da študentsko delo mladim nudi možnost pridobivanja izkušenj in stikov s trgom dela, delodajalcem pa možnost poceni in malo tveganega preizkušanja potencialnega kadra. S tega vidika bi študentsko delo namreč lahko tudi pozitivno vplivalo na zaposljivost študentov po končanem študiju. Ker nimamo podatkov o zaposljivosti študentov iz našega vzorca, trditev preverjamo posredno, z analizo zahtevnosti del, ki jih študentje in dijaki opravljajo, v odvisnosti od smeri in letnika študija.

Podatke o vrsti dela opravljenega dela, zabeležene na napotnicah, ki so zelo raznoliki in tudi ne vedno povsem zanesljivi, smo najprej razvrstili v 13 širokih skupin sorodnih del, pri čemer smo izpustili dela, opredeljena kot »ostala dela« (dobrih 10 odstotkov vseh del). Tako dobljenih 13 skupin smo nato po zahtevnosti dela grupirali v samo 4 zahtevnostne skupine. Rezultat, ki smo ga tako dobili, prikazuje slika 4.

Slika 4: Struktura študentskih del po zahtevnosti glede na evidentirano število opravljenih ur

Vir: podatki izbranega servisa, lastni preračuni.

Opomba: Pri izračunu deležev v celotni strukturi študentskih del smo izločili dela, ki so klasificirana kot »ostala dela«.

Fizična in druga nezahtevna dela skupaj predstavljajo 71,6 odstotkov vseh del, ki jih opravijo študentje prek servisa (pri čemer ne upoštevamo »ostalih del«). Za ta dela ocenjujemo, da najverjetneje ne zahtevajo posebnih znanj, ki jih študent pridobi na fakulteti, oziroma študentom ne nudijo posebnih izkušenj, ki bi lahko povečale njihovo zaposljivost po končanem študiju. Znotraj tega lažja in težja fizična dela predstavljajo 20,2 odstotka vseh del, ostalo pa so nezahtevna dela, ki niso fizična. Med te smo uvrstili lažja administrativna dela (22,5 odstotkov), dela v gostinstvu (6,7 odstotkov), zdravstveno nego (0,3 odstotka), delo z otroki (1,4 odstotka) in pa osnovna strokovna dela (0,7 odstotka). Med lažja dela, ki ne zahtevajo posebnih znanj, štejemo tudi promocijo in informiranje (13,1 odstotka).

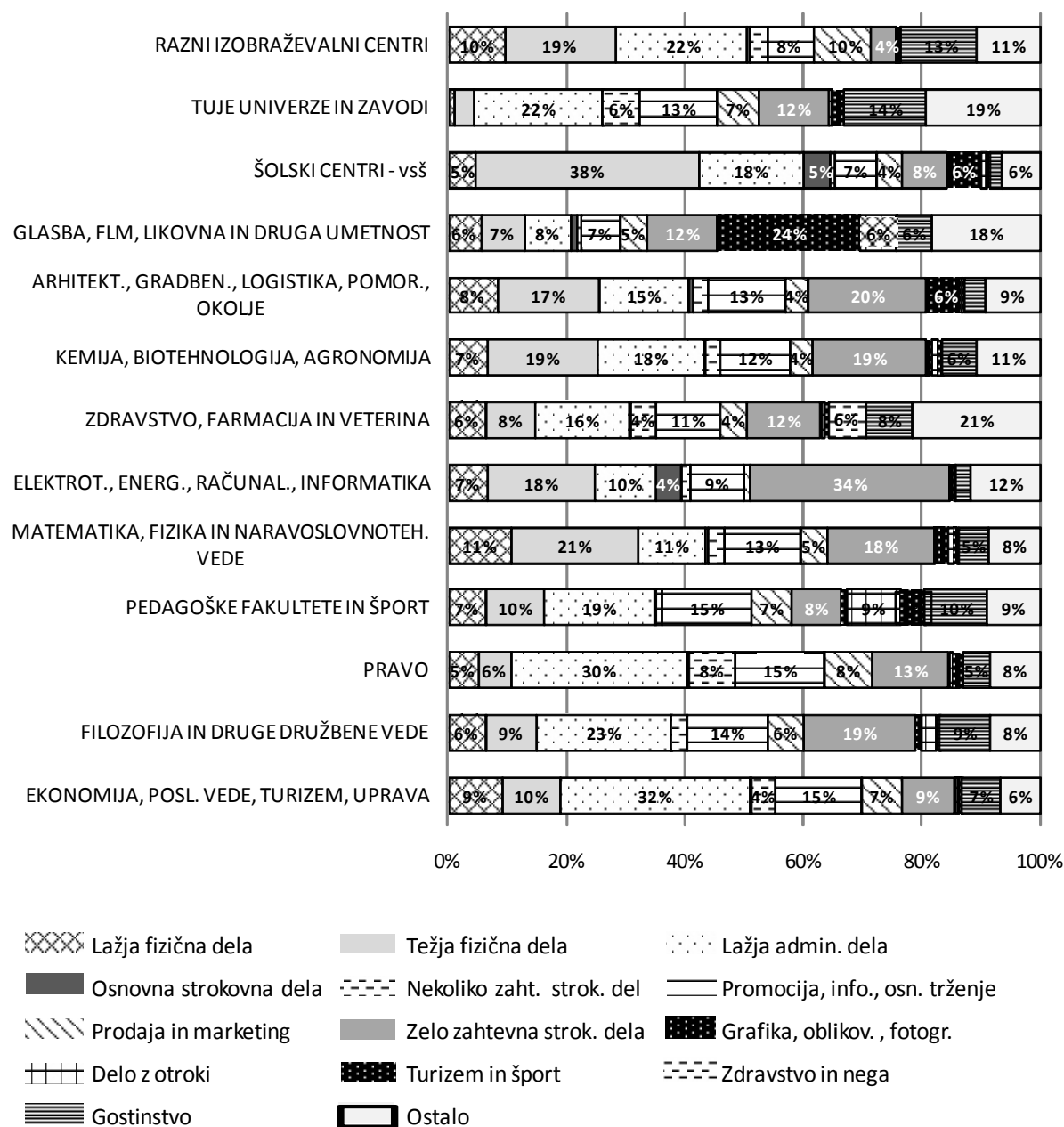
Srednje zahtevna in zahtevna strokovna dela predstavljajo 11,8 odstotka vseh opravljenih del. Pri teh delih študentje uporabljajo določena bolj ali manj teoretična znanja,

pridobljena v procesu študija, in jih tako povezujejo s prakso. Pričakujemo, da lahko ta dela pozitivno vplivajo na njihovo kasnejšo zaposlitev. Preostalih 16,7 odstotka del so *zelo zahtevna strokovna dela*. To so dela, ki zahtevajo posebna znanja, ki jih študentje pridobijo v procesu študija in ki študenta motivirajo k njihovi nadgradnji. Predvidevamo, da tovrstna študentska dela pomembno vplivajo na kasnejšo karierno pot študentov, ki jih opravljajo.

Zanima nas tudi, katere vrste del opravljajo študentje različnih fakultet. Zato smo 175 različnih fakultet, višjih šol in drugih zavodov po sorodnosti združili v 13 skupin fakultet in drugih zavodov. Slika 5 prikazuje strukturo del dodiplomskih študentov po posameznih skupinah fakultet.

Opazimo lahko, da težja fizična dela v največji meri opravljajo študentje višješolskih programov na

Slika 5: **Struktura del po skupinah fakultet glede na število opravljenih ur dodiplomskih študentov**

srednješolskih centrih. Po drugi strani najbolj zahtevna strokovna dela v največji meri opravljajo študentje elektrotehnike, energetike, računalništva in informatike. Slednje je skladno s pričakovanjem, da študentje višjih šol opravljajo manj strokovna dela kot študentje visokošolskih programov.

Slika 6 ponazarja strukturo del dodiplomskih študentov po vrstah dela in po letnikih glede na število opravljenih ur. Zelo zahtevna strokovna dela naraščajo z naraščanjem letnika, medtem ko delež lažjih in težjih fizičnih del upada. Nekoliko se znižuje tudi delež storitev v gostinstvu. Delež lažjih administrativnih del je razmeroma stanovit; podobno velja za dejavnost prodaje, informiranja in osnovnega trženja ter komercialne in marketinga. V splošnem lahko zaključimo, da obstaja tendenca, da z napredovanjem v višji letnik zahtevnost del narašča.

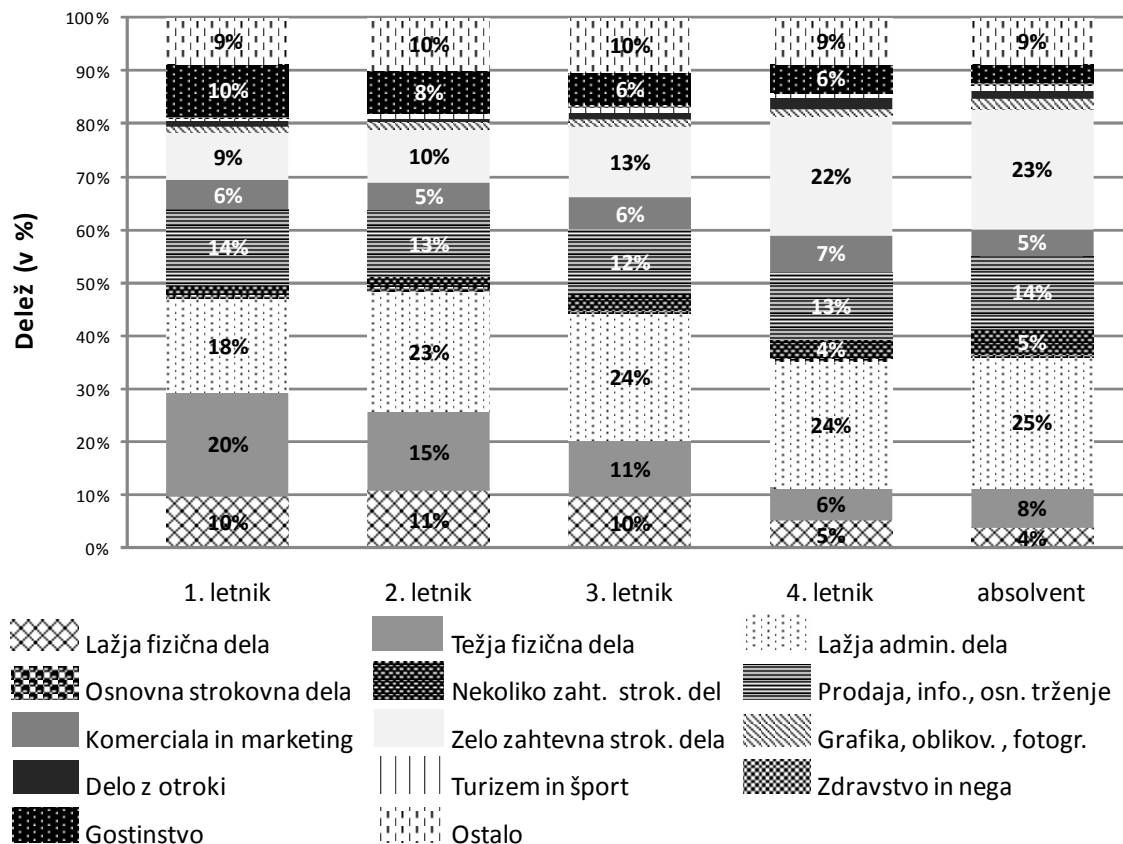
Značilnost, da velik delež študentov opravlja dela, ki vsebinsko niso povezana z njihovim študijem, je prisotna tudi v drugih evropskih državah. Anketne raziskave o delu študentov (ESIB 2005, str. 38–39) tudi v večini drugih evropskih držav ne odkrivajo povezav med smerjo študija in vrsto del študentov. Izjema je Danska, kjer je večina odgovorila, da področje njihovega dela

vsebinsko ustreza področju oziroma smeri študija. Eden od razlogov bi lahko bil bolj razvit sistem štipendiranja in študijskih posojil v tej državi.

Iz zgornje analize lahko oblikujemo sklep, da študentsko delo kljub višjim stroškom lahko predstavlja konkurenco manj kvalificiranim delavcem za delovna mesta, kjer se pričakuje predvsem fleksibilnost zaposlovanja in določene veščine, ki so med manj kvalificiranimi delavci manj prisotne (npr. znanja s področja informacijske tehnologije ali računovodstva, ki se pogosto izrecno zahtevajo v oglasih za študentsko delo). Kot je bilo prikazano, so med vrstami dela, ki jih opravljajo študentje, pretežno lažja in težja fizična dela, lažja administrativna dela ter lažja dela na področju prodaje in trženja.

Študentje višjih letnikov in absolventi, ki že imajo določena strokovna znanja, pa so zaradi nižjih stroškov lahko konkurenca predvsem mladim, ki po diplomi prvič iščejo zaposlitev. Študentje so torej primarno konkurenca skupinam, kot so mladi do 30 let, zaposleni za krajši delovni čas od polnega, zaposlenim za določen čas, torej skupinam zaposlenih, ki prejemajo podpovprečno plačo.

Slika 6: **Struktura del dodiplomskih študentov po letnikih glede na število opravljenih ur**

Vir: podatki izbranega servisa, lastni preračuni.

5. ŠTUDENTSKO DELO IN USPEŠNOST ŠTUDIJA

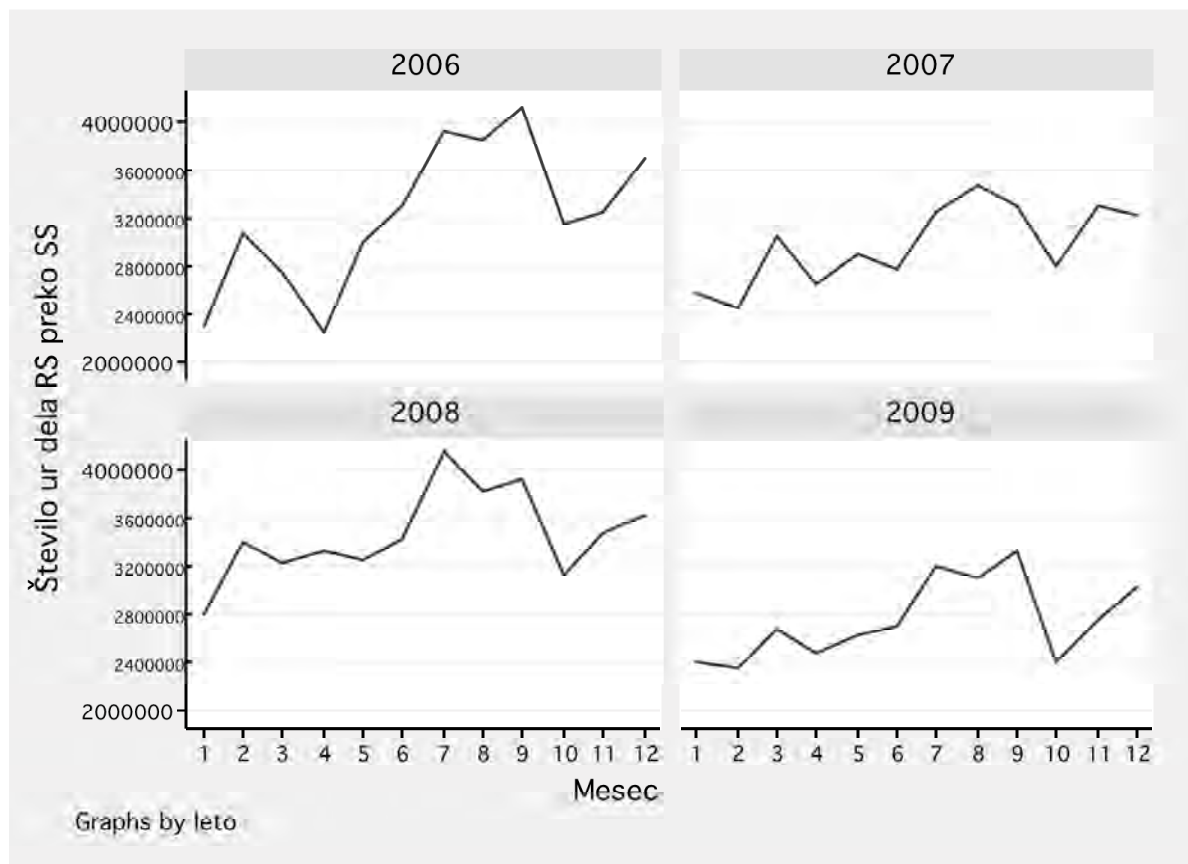
Razporeditev dela po mesecih

Videli smo že, da je povprečni obseg dela študentov na meji obsega, za katerega še lahko pričakujemo, da je združljiv z rednim opravljanjem študijskih obveznosti. Zdaj si oglejmo še razporeditev dela po različnih mesecih. Slika 7 prikazuje ločeno po letih mesečno distribucijo ur dela rednih študentov, posredovanega prek študentskih servisov. V letih 2006–2009 opazimo povečan obseg dela v poletnih mesecih, ko so študentje prosti študijskih obveznosti. Obseg dela nekoliko upade oktobra z začetkom novega študijskega leta. Konec koledarskega leta obseg dela ponovno nekoliko naraste (analiza dela po vrstah dela pokaže, da gre predvsem za povečanje obsega del, ki so evidentirana kot lažja administrativna dela, osnovna in zahtevna strokovna dela ter prodaja in trženje – morebiti zaradi dopustov zaposlenih delavcev). Kljub prisotnosti (relativno šibke) sezone komponente oz. rahlega povečanja obsega dela v določenih mesecih, lahko opišemo porazdelitev delovnih ur rednih študentov kot razmeroma enakomerno.

Variabilnost obsega dela študentov po mesecih natančneje ponazarja gibanje koeficienta rasti (glede na stanje meseca januarja) števila ur rednih študentov. V povprečju obdobja 2006–2009 koeficient rasti dosega maksimalne vrednosti v času od julija do septembra (1,42–1,47) in v decembru (1,36) ter minimalno vrednost v januarju (1,00). Povprečni mesečni koeficient rasti za vsa tri leta skupaj znaša 1,23. Slednje pomeni, da je sezonska komponenta relativno šibka.

Za razliko od rednih študentov je pri rednih dijakih prisotna izrazita sezonska komponenta. Obseg dela rednih dijakov se opazno poveča v času poletnih počitnic, ko ni učnega procesa. Mesečni koeficient rasti števila ur rednih dijakov (glede na stanje meseca januarja) doseže v juliju in avgustu zelo visoke vrednosti (3,46 in 3,36), ki pomenijo, da je takrat obseg dela v povprečju za 246 oziroma 236 odstotkov večji kot v mesecu januarju (izračunano kot povprečje za vsa štiri leta). Koeficient rasti je najmanjši v januarju (1,00). Povprečni mesečni koeficient rasti za vsa štiri leta skupaj znaša 1,55.

Slika 7: Mesečna porazdelitev števila ur, oddanih preko študentskih servisov, pri rednih študentih, (ločeno po letih)

Vir: podatki izbranega servisa.

Tabela 11: Število letnih opazovanj po letniku in predhodnem letniku dodiplomskega študija

Letnik	Letnik pri predhodnem opazovanju ^a					Skupaj
	1	2	3	4	Absolvent	
1	687	47	19	15	66	834
2	462	570	4	4	3	1043
3	121	518	487	1	2	1129
4	7	102	381	305	7	802
Absolvent	5	54	271	340	702	1372
Skupaj	1282	1291	1162	665	780	5180

Vir: podatki izbranega servisa, lastni preračuni.

Opomba: ^aPredhodno opazovanje je bilo za večino študentov predhodno študijsko leto, lahko pa tudi za dve ali največ tri leta nazaj.

Tabela 12: Ocene stopenj prehoda in ponavljanja za dodiplomske študente višješolskih strokovnih in visokošolskih programov, ki so delali preko študentskega servisa v obdobju 2005–2008

Letnik	Stopnja prehoda (v %)		Stopnja ponavljanja (v %)	
	Redni in izredni študentje	Redni študentje	Redni in izredni študentje	Redni študentje
1. letnik	46,41	49,32	-	-
2. letnik	52,21	55,01	55,70	56,46
3. letnik	56,11	56,63	43,40	44,49
4. letnik	51,13	51,36	38,90	38,99
Absolvent	-	-	51,17	51,89
Skupaj ^a	52,39	53,38	47,98	48,43

Vir: podatki izbranega servisa, lastni preračuni.

Opomba: ^a Skupna stopnja prehoda je izračunana kot število prehodov iz vseh letnikov v višji letnik. Pri izračunu stopnje prehoda smo število prehodov delili s skupnim številom opazovanj, zmanjšanim za število opazovanj s predhodnim letnikom »absolvent« (torej 2261/(5180-780) za redne in izredne študente skupaj). Absolventi namreč ne morejo napredovati v višji letnik na dodiplomskem študiju. S tem preprečimo, da bi podcenili stopnjo prehoda.

Delo študentov in napredovanje v višji letnik

Za namene analize prehodnosti med študijskimi leti smo za vsakega posameznega študenta, zajetega v vzorec, podatke preračunali na raven študijskega leta. Zanima nas predvsem, kateri letnik študija in katero fakulteto je obiskoval v času, ko je opravljal delo prek napotnice. Za študente, ki so delali v različnih letih, lahko tako preverimo, ali so v tem času tudi redno napredovali v višje letnike študija.⁸ To nam omogoča izračunanje stopnje prehoda oziroma ponavljanja za študente, ki delajo prek študentskega servisa, in primerjavo s podatki za celotno populacijo. S pomočjo regresijskega modela pa lahko preverimo, ali je verjetnost prehoda v višji letnik negativno povezana z obsegom dela prek študentskega servisa.

Zaradi nizkega števila opazovanj za podiplomske študente se v analizi omejujemo na dodiplomsko

raven. Tabela 11 prikazuje letnik študija opazovanega dodiplomskega študenta in letnik študija pri predhodnem opazovanju istega študenta. Študentje, ki so uspešno napredovali v višji letnik, so zabeleženi pod označeno diagonalo, saj imajo pri opazovanju v naslednjih študijskih letih višji letnik.⁹

Stopnje prehoda označujejo odstotek študentov posameznega letnika (pri predhodnem opazovanju), ki so uspešno napredovali v višji letnik. V konkretnem primeru stopnjo prehoda izračunamo tako, da vsoto zneskov pod diagonalo za posamezni predhodni letnik delimo s stolpično vsoto, ki pripada temu predhodnem letniku. Ocenimo lahko tudi stopnje ponavljanja, ki izražajo odstotek vseh študentov ponavljavcev v določenem letniku glede na število vseh študentov v tem istem letniku. Pri tem za posamezni tekoči letnik

⁸ Seveda se število opazovanj s tem skrajša. Izločiti moramo študente, ki so delali samo eno leto, ter vsa opazovanja, ki se v bazi za istega študenta pojavijo prvič. Za njih namreč nimamo podatka o letniku študija v predhodnem študijskem letu.

⁹ Med temi študenti je zanemarljivo malo takih, ki so se v bazi pojavili v razmiku dveh let in pri tem napredovali le za en letnik ali v razmiku treh let in pri tem napredovali za manj kot tri letnike. Te študente lahko zato zanemarimo, ne da bi to pomembno vplivalo na ocene stopenj prehoda.

upoštevamo vrednosti desno od diagonale in jih delimo z vrstično vsoto za ta letnik dodiplomskega študija. Rezultati so prikazani v Tabeli 12.

Tako izračunane stopnje prehoda in ponavljanja dodiplomskih študentov, ki so aktivni preko študentskega servisa, zdaj lahko primerjamo z uradnimi podatki za celotno populacijo študentov. Žal so podatki za celotno populacijo študentov težko dosegljivi, saj jih običajno zbirajo in v svojih poročilih objavljajo posamezne univerze ali visokošolski zavodi, kar znižuje zanesljivost ter metodološko primerljivost podatkov. Zato smo se omejili na podatke SURS iz posebne raziskave za eno študijsko leto.

Po podatkih SURS za študijsko leto 2004/2005¹⁰ je med rednimi študenti višješolskih strokovnih in visokošolskih programov 12 odstotkov ponavljavcev, prehodnost rednih študentov iz prvega v drugi letnik pa je 58-odstotna. Po naši oceni je za redne študente prvih letnikov, ki delajo prek študentskega servisa, prehodnost iz prvega v višji letnik precej nižja (49,3 odstotka) od podatka SURS za celotno študentsko populacijo. To kaže na manjšo študijsko uspešnost študentov, ki delajo prek servisa. Opozoriti pa moramo, da je naš izračun ocena na podlagi vzorca, ki se nanaša na obdobje štirih let in ne le na leto 2005.

V Tabeli 13 prikazujemo natančnejše podatke o stopnjah prehoda in ponavljanja, ki smo jih izračunali na podlagi podatkov SURS za redne in izredne študente visokošolskega dodiplomskega izobraževanja in enovitega magistrskega študija 2. stopnje. Z vidika primerjave z našimi ocenami je slabost teh podatkov v dejstvu, da na eni strani vključujejo enovit magistrski študij 2. stopnje, po drugi strani pa ne vključujejo višješolskih programov. Kljub temu so podatki, ki smo jih izračunali za leto 2005, precej blizu ocenam SURS

iz prej navedene enkratne raziskave SURS za celotno terciarno izobraževanje (vključno z višješolskimi strokovnimi programi), zaradi česar je njihova primerljivost precejšnja.

Primerjava izračunov v tabelah 2 in 3 potrjujejo ugotovitve, da je bila v opazovanem obdobju stopnja prehoda iz 1. v 2. letnik med študenti, ki so aktivni preko študentskega servisa, nižja od stopnje prehoda vseh dodiplomskih študentov iz 1. v 2. letnik. Veliko večja kot razlika med stopnjami prehoda pa je razlika v deležu ponavljavcev. Med vsemi študenti, ki delajo pred študentskih servisov, se stopnja ponavljanja giblje med 38 in 55 odstotki (odvisno od letnika študija), medtem ko je v celotni populaciji rednih študentov stopnja ponavljanja po oceni SURS samo 12 odstotkov.

Predstavljeni izračuni niso nujno dokaz, da delo študentov močno znižuje uspešnost študija. Vzročnost namreč lahko poteka tudi v nasprotni smeri. Študent, ki ne uspe zaključiti letnika in ga ponavlja, bo verjetno povečal obseg dela, saj bo ob zmanjšanih študijskih obveznostih (v primerjavi z obremenitvijo, če bi se redno vpisal v višji letnik), imel na razpolago več časa za delo.

6. SKLEP

Zaradi ugodnejše davčne in regulativne obravnave študentskega dela se pogosto srečujemo s trditvijo, da študentsko delo izrinja s trga dela nekatere druge skupine iskalcev zaposlitve in da na trgu dela predstavlja anomalijo. Dosedanje raziskave so trditev preverjale s pomočjo anketnih podatkov bodisi uradne statistike bodisi posebnih namenskih raziskav. V našem članku obseg in vpliv študentskega dela v Sloveniji prvič preverjamo na ravni posameznih napotnic na relativno velikem vzorcu. Dobljeni rezultati prinašajo nekatera

Tabela 13: Stopnja prehoda in ponavljanja (v %) študentov visokošolskega dodiplomskega izobraževanja in enovitega magistrskega študija 2. stopnje

Leto	2005			2006			2007			2008		
Način študija	SK	R	I	SK	R	I	SK	R	I	SK	R	I
Stopnja ponavljanja	11,8	9,4	17,9	9,9	8,1	15,3	8,9	8,2	11,3	8,0	8,0	8,1
Stopnja prehoda iz 1. v 2. letnik	57,8	57,4	58,7	57,7	55,6	64,4	57,2	55,4	63,8			

Vir: SURS, lastni izračuni.

Opombe: Podatki so za vse visokošolske zavode v Republiki Sloveniji. R – redni študentje, I – izredni študentje, SK – redni in izredni skupaj. Stopnja ponavljanja izraža odstotek vseh študentov ponavljavcev glede na število vseh vpisanih študentov (brez absolventov) rednega in/ali izrednega študija. Stopnja prehoda iz 1. v 2. letnik predstavlja odstotek študentov prvega letnika v lanskem študijskem letu (t-1), ki so letos (t) vpisani v drugi letnik.

¹⁰ SURS (2005). Statistične informacije – Izobraževanje. Maj 2005. <http://www.stat.si/doc/statinf/09-SI-036-0501.pdf>

nova ali bolj natančna spoznanja, ki bi jih veljalo upoštevati pri razmišljanju o drugačni ureditvi področja študentskega dela.

Dijaki in študentje z delom prek študentskega servisa v enem letu zaslužijo približno 300 milijonov evrov. Obseg njihovega dela, preračunan v polno zaposlitev, ustreza približno 30.000 zaposlitvam za polni delovni čas. Približno eno tretjino vsega dela opravijo dijaki, dve tretjini pa študentje. V obdobju 2005 do 2008 je skupna vrednost študentskega dela rasla hitro, v povprečju za 17 odstotkov letno, v letu 2009 pa se je po oceni zmanjšala za 6,4 odstotka. Po drugi strani je obseg študentskega dela v urah rasel skoraj za polovico počasneje (2005–2008), v letu 2009 pa upadel za skoraj 20 odstotkov glede na preteklo leto.

Študentje v povprečju (glede na mediano) delajo približno 8 ur tedensko, se pravi 20 odstotkov polnega delovnega časa. Mediana letnih zaslužkov študentov je leta 2008 dosegla 2.100 evrov neto, pri čemer so bila med posamezniki velika odstopanja.

Študentsko delo je bilo v opazovanem obdobju (2005–2008) za delodajalce približno za 45 odstotkov cenejše od dela redno zaposlene osebe s povprečno plačo, vendar hkrati tudi pomembno dražje od dela zaposlenega z minimalno plačo. Ocenjujemo, da je dvig minimalne plače v letu 2010 to razliko zmanjšal na približno 15 odstotkov. Kljub tej stroškovni prednosti je obseg študentskega dela v primerjavi s celotnim zaposlovanjem skromen, saj predstavlja le 2 odstotka celotnih stroškov dela oziroma 4 odstotke vseh opravljenih delovnih ur. Obseg študentskega dela pa je znaten, če ga primerjamo s populacijo mlajših oseb, saj predstavlja 15 odstotkov vseh delovno aktivnih mladih do 30 let.

Študentsko delo predstavlja konkurenco določenim segmentom trga dela, predvsem nekvalificiranim delavcem (zlasti mladim) in mladim diplomantom. Približno dvetretjini del, ki jih opravljajo študentje, namreč po naši oceni ne zahteva posebnih znanj, ki jih študent pridobi na fakulteti, niti študentom ne nudi specifičnih izkušenj, ki bi lahko povečale njihovo zaposljivost po končanju študija. Podobni so tudi rezultati analiz za nekatere druge države, kar pomeni, da to ugotovitev težko pripišemo specifičnosti ureditve študentskega dela v Sloveniji. Pri slabi tretjini opravljenih del pa gre za zahtevnejša strokovna dela, kjer domnevamo, da študentje uporabljajo znanja, pridobljena v procesu študija, in jih tako nadgrajujejo ter povezujejo s prakso. Očitna je tudi tendenca, da z napredovanjem v višji letnik zahtevnost del narašča, do določene mere pa lahko strukturo opravljenih del povezujemo tudi s fakulteto, ki jo študent obiskuje. Predvidevamo, da lahko tovrstna zahtevnejša študentska dela, ki jih je približno tretjina, pomembno pozitivno vplivajo na kasnejšo karierno pot študentov, ki jih opravljajo.

Z vidika uspešnosti študija je pomembna ugotovitev, da je bila v opazovanem obdobju stopnja prehoda iz 1. v 2. letnik med študenti, ki so aktivni preko študentskega servisa, nižja od stopnje prehoda vseh dodiplomskih študentov iz 1. v 2. letnik. Veliko večja kot razlika med stopnjami prehoda pa je razlika v deležu ponavljavcev. Med vsemi študenti, ki delajo pred študentskih servisov, se stopnja ponavljanja giblje med 38 in 55 odstotki (odvisno od letnika študija), medtem ko je v celotni populaciji rednih študentov stopnja ponavljanja po oceni SURS samo 12 odstotkov. Vendar pa ti izračuni niso nujno dokaz, da delo študentov močno znižuje uspešnost študija. Vzročnost namreč lahko poteka tudi v nasprotni smeri. Študent, ki ne uspe zaključiti letnika in ga ponavlja, bo verjetno povečal obseg dela, saj bo ob zmanjšanih študijskih obveznostih (v primerjavi z obremenitvijo, če bi se redno vpisal v višji letnik), imel na razpolago več časa za delo.

Viri in literatura:

Agregatni in anonimizirani vzorčni podatki izbranega študentskega servisa.

AJPES (Agencija RS za javnopravne evidence in storitve).

Baum, Christopher F., Mark E. Schaffer in Steven Stillman (2007). IVREG28: Stata module for extended instrumental variables/2SLS and GMM estimation (v8). [<http://ideas.repec.org/c/boc/bocode/s4254011.html>]

ESIB (2005). Bologna with student eyes. Bergen: The National Unions of Students in Europe.

EVROŠTUDENT SI 2007 - Ekonomski in socialni položaj ter mednarodna mobilnost študentov v Sloveniji, Ministrstvo za visoko šolstvo, znanost in tehnologijo, 65 strani.

Ignjatović, Miroljub in Martina Trbanc (2009). Zaposlovanje in Brezposelnost mladih: aktivni, fleksibilni in prilagodljivi, v »Med otroštvom in odraslostjo: Analiza položaja mladih v Sloveniji 2009, str. 39-56.

MDDSZ (2009a). Pregled položaja študentske populacije v Sloveniji - predlog za obravnavo, št. dokumenta 11014-9/2009/2. Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve. Ljubljana, 10.04.2009.

MDDSZ (2009b). Zakon o malem delu – strokovne podlage in izhodišča. Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve. Ljubljana, december 2009. [http://www.mddsz.gov.si/fileadmin/mddsz.gov.si/pageuploads/dokumenti___pdf/15122009_podlage_in_izhodica_ZMD_dec09.pdf]

Pravilnik o pogojih za opravljanje dejavnosti agencij za zaposlovanje, Ur. l. RS št. 139/06.

SRDAP (Statistični register delovno aktivnega prebivalstva).

SURS, 2005. Statistične informacije - Izobraževanje. Maj 2005. <http://www.stat.si/doc/statinf/09-SI-036-0501.pdf>

SURS (2009a). Anketa o delovni sili: Dejansko opravljene ure dela.

SURS (2009b). Dejansko opravljene ure dela, metodološka pojasnila. Najdeno na spletnem naslovu: http://www.stat.si/vodic_oglej.asp?ID=141&PodrocjeID=0 dne 10.12.2009.

SURS (2009c). Terciarno izobraževanje. Najdeno na spletnem naslovu: http://www.stat.si/pxweb/Database/Dem_soc/09_izobrazevanje/08_terciarno_izobraz/01_09550_vpisani_splosno/01_09550_vpisani_splosno.asp dne 10.12.2009.

Zakon o zaposlovanju in zavarovanju za primer brezposelnosti (ZZZPB), Ur. l. RS št. 107/06 – uradno prečiščeno besedilo.